

ביאורים

התורה שאדם לומד צריכה להשפיע על כל רובדי החיים שלו. הלומד תורה מתוך כוונה טהורה של דבקות והתקרבות לה, יושפע ממנה בכל אורחותיו: בנייהול ישר של עסקיו, ביחס מאיר פנים בין אדם לחברו, בחיי משפחה תקינים וכיוצא בזה. מדוע אם כן, אין התורה שלמד עוברת בתורשה ומשפיעה אף על ילדיו? או בלשון הגמרא: "מפני מה אין תלמידי חכמים מצויים שיצאו מהם תלמידי חכמים?"

על כך עונה הגמרא, מפני שאין מברכים בתורה תחילה. לאמתו של דבר מן הראוי היה שהתורה תשפיע על לומדיה באופן כל כך נרחב, עד שהיא תביא גם את ילדיהם להיות תלמידי חכמים. אבל ליבם ומחשבותיהם של תלמידי חכמים שקועים ודבוקים בתורה עצמה ולא בקב"ה והם אינם מברכים את ברכת התורה כראוי, מתוך שמחה ושייכות פנימית. לכן אין התורה לא משפיעה עליהם בעוצמה גדולה מספיק כדי שתעבור גם לילדיהם באופן טבעי. השמחה בברכה מבטאת הודאה לה' על הטובה הגדולה שעשה עימנו, ודרכה מתבררת מהי מגמת לימוד התורה שלנו - דבקות בקב"ה. כך התורה הופכת להיות תורת חיים וכך גדלים תלמידי חכמים.

המהר"ל מוסיף רובד נוסף שמסכם את הנקודה המרכזית בהקדמה: מדוע אנחנו אוהבים את התורה? האם בגלל שהיא חכמה, או בגלל שהיא תורת ה'?' אין אהבה לשניים; אהבה אמיתית היא דבקות והתמסרות, ואין אפשרות להתמסרות גמורה בו זמנית לשני דברים שונים. תלמיד חכם עלול לאהוב את התורה לא מתוך חיבור לה' אלא מתוך אהבת חכמה גרידא. הוא מתייחס אליה בלי מקור חיותה, הקב"ה, ואז היא איננה רוחנית-אלוהית אלא אנושית-שכלית. כאשר האדם לומד תורה מתוך אהבת ה', תורתו מחוברת לשורשה, קדושת התורה שורה עליו והוא זוכה לבנים תלמידי חכמים. סגולתה של תורת ה' מאירה את דרכו ומכוונת אותו לאמיתיה של תורה.

הרחבות

• האב כמודל לחיקוי

מפני מה אין תלמידי חכמים מצויים שיוצאים מהם תלמידי חכמים. כאן המהר"ל עוסק בשאלה מדוע בניהם של תלמידי חכמים אינם הולכים בעקבותיהם, וב'נתיבות עולם' הוא עוסק בזה מכיוון הפוך - "היזהרו בבני עם הארץ שמהם תצא תורה לישראל" [סנהדרין צו.]. המהר"ל מסביר שנשמה צריכה גוף לעמוד בו. גם הקב"ה, כאשר הוא רוצה להופיע בעולם, הוא בורא עולם גשמי שבו הוא יוכל להתגלות. הבריאה בנויה על העיקרון הזה שדבר גשמי מהווה 'מקשא' (כלי קיבול) לדבר רוחני, והרוחני מרומם את הגשמי. תלמיד חכם נקרא 'שכל', ולא בכדי. הדרך להתקדמות בתורה מצריכה לא פעם מהאדם לדחוק את חיי-החומר, את העצלות, את התאוות ואת הבלי העולם, הצידה. אך בהתרחקות הזו מענייני העולם, ישנו חיסרון כיוון שכאשר תלמיד חכם רוצה להשפיע מתורתו לאחרים, הוא הרבה פעמים חסר את הכלים לכך. גם תלמיד חכם, הנמשל לשכל, צריך לכלי קיבול גשמי שילקח אותו לעולם, ולולא כך יישאר מנותק. התורה שלו לא תוכל להשפיע. כמו קרון שיקא בזהב, שאין לו מסילה ודרך להגיע למחוז חפצו. האב הוא הקישור של הבן לעולם. הוא זה ש'מביאו לעולם הזה' ודרכו הבן לומד איך העולם פועל. לכן, כשהאב הוא תלמיד חכם ומובלט אצלו הצד הרוחני - יהיה לבן קשה יותר ללמוד מה הוא היחס החיובי לעולם החומר הנצרך להתפתחות. רק אם ישכיל לראות ברוחניותו של האב כזו המרוממת את החומר, וילמד להבחין מתי נכון להיבדל מהעולם, ומתי ואיך צריך להסתייע בו, הוא יוכל לגדול להיות תלמיד חכם, שאחר כך גם חוזר ומשפיע מתורתו [נתיב התורה פרק י].

שאלות לדין

כיצד אנו צריכים להתכונן ללימוד תורה?

מה הכוונה של 'אין אהבה לשניים', וכי אין אנו יכולים לאהוב גם את הקב"ה וגם את משפחתנו?

לעילוי נשמת האדמו"ר ר' יחזקאל בן האדמו"ר ר' מאיר יחיאל הלוי ז"ל

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ שֵׁם (נדרים פא, א) גַּם כֵּן: מִפְּנֵי מָה אֵין תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים מְצוּיִים שְׂיוֹצְאִים מֵהֶם תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים?* מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּתוֹרָה תְּחִלָּה. כִּי אִף אִם הָיוּ מְבָרְכִין בְּפֶה, מִכֵּל מְקוֹם דְּבַר הַזֶּה, שֶׁהוּא נְתִינַת הַתּוֹרָה, צְרִיךְ לְבָרֵךְ הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ בְּכָל לְבוֹ, וְכֵן לֹא אֶהְבֵּה הַגְּמוּרָה אֶל הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ. וְאִף אִם הוּא תְּלִמְיָד חָכֵם, וְהוּא צָדִיק גָּמוּר, רְחוּק הַדְּבַר הַזֶּה שֶׁיְבָרֵךְ הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ בְּכָל לְבוֹ עַל נְתִינַת הַתּוֹרָה כְּפִי הָרְאוּי.

ועוד, כִּי הַתְּלִמְיָד חָכֵם לְבוֹ דְּבֵק אֶל הַתּוֹרָה, כִּי חֲבִיבָה הַתּוֹרָה עַל לוֹמְדֶיהָ, וּבְשִׁבִיל אֶהְבֵתָם לַתּוֹרָה דְּבַר זֶה מְסַלֵּק אֶהְבַת הַמְּקוֹם בְּשִׁעָה זֹאת שֶׁבָּאִים לְלַמֵּד, כִּי כְּאֲשֶׁר בָּאִים לְלַמֵּד תּוֹרָה וְאֶהְבֵתָם אֶל הַתּוֹרָה, אֵין בְּלִמּוּד שֶׁלֵּהֶם אֶהְבֵּה אֶל הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ בְּמָה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, כִּי אֵין אֶהְבֵּה לְשָׁנִים, כִּי כָּל אֶהְבֵּה הִיא דְּבִקוּת בְּנֶאֱהָב, וְאִם דְּבֵק בְּזֶה אֵינוֹ דְּבֵק בְּאַחֵר. וְלִפְיָךְ אֶהְבַת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם, דְּבַר זֶה מְסַלֵּק שֶׁאֵין הַבְּרָכָה בְּכָל לְבוֹ אֶל הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ, בְּמָה שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה. וְזֶה שֶׁאֵין מְבָרְכִים בְּתוֹרָה תְּחִלָּה. וְלִפְיָךְ, אֵין יוֹצְאִים מֵהֶם תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים. כִּי אֵלוֹ הָיוּ אוֹהֲבִים אוֹתוֹ, בְּמָה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְצְאָה מֵאִתּוֹ יְתִבְרַךְ, הִיא הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ גַּם כֵּן סִבָּה לַתּוֹרָה לְצֵאת מֵהֶם תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים. וְעַתָּה, שֶׁהֵם דְּבִקִּים וְרוֹדְפִים אַחֵר הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה בְּלִבָּד, וְאֵינֶם דְּבִקִּים בּוֹ יְתִבְרַךְ, בְּמָה שֶׁהוּא יְתִבְרַךְ סִבָּה לַתּוֹרָה, לֹא הִיא יוֹצֵא מֵאִתָּם תְּלִמְיָדֵי חָכֵם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאֵין כָּאֵן הַסִּבָּה הַמְּשַׁפֵּיעַ אֶת הַתּוֹרָה, הוּא הַתְּלִמְיָד חָכֵם. וְזֶה שֶׁאָמַר הַפְּתוּב (ירמיהו ט, יא): וְלֹא שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי, נִגַּד הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה. וְלֹא הִלְכוּ בָּהּ, שֶׁלֹּא לָקְחוּ הַתּוֹרָה עִם סִבָּתָהּ. כִּי לְקִיחַת הַתּוֹרָה עִם סִבָּתָהּ נִקְרָא הַלִּיכָה בְּתוֹרָה לְגִמְרֵי.

ומפני זה לא היו יודעים דבר זה לא חכמים ולא נביאים ולא המלאכים, כִּי דְּבַר זֶה מְגִיעַ אֶל הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה בְּפֶרֶט¹ וְאֵין מְגִיעַ אֶל הַמְּסוֹבֵב, וְכָל אֵלוֹ הֵם עֲלוּלִים וּמְסוֹבְבִין וְלֹכְנֵי פְרָשָׁה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצֻמוֹ. וְכֵן אִם אֵין תְּלִמְיָד חָכֵם מְבָרֵךְ בְּתוֹרָה תְּחִלָּה, אֵין לוֹקֵחַ אֶת הַתּוֹרָה עִם סִבַת הַתּוֹרָה, וְיֵשׁ כָּאֵן הַסִּרָה וְהַפְּסָק, וְאֵין יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ מִי שֶׁלָּקַח אֵילָן בְּלֹא שָׂרֵשׁ אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ הָאֵילָן אֵז אֵין נִמְשָׁךְ פְּרִי מִמֶּנּוּ, וְלִפְיָךְ אִם מְבָרֵךְ בְּתוֹרָה תְּחִלָּה יוֹצֵא מֵהֶם תְּלִמְיָדֵי חָכֵם וְעוֹשֵׂה פְּרִי. וּמִפְּנֵי כֵן כְּאֲשֶׁר הָאָדָם מְכַנֵּן בְּתוֹרָה לְהֵשִׁים יְתִבְרַךְ אֲשֶׁר נִתְּנָה הַתּוֹרָה, גַּם כֵּן הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ מְצִיל אוֹתוֹ מִן הַשְּׂגִיָּאָה וְיֹאִיר עֵינָיו בְּתוֹרָתוֹ.

בהמשך הגמרא שם, מפני מה לא מצוי שבני תלמידי חכמים יהיו אף הם תלמידי חכמים? מפני שאינם מברכים בתורה תחילה. גם כאן הכוונה שבפיה הם אומרים את הברכה, אבל יש חסרון בברכה שלהם. ברכת התורה במובן של ברכה בכל לב על נתינת התורה, ברכה המביעה אהבה גמורה אל הקב"ה, אף אצל צדיק גמור, ברכה כזו בכל הלב היא מציאות רחוקה.

הסבר נוסף, ליבו של תלמיד חכם דבק בתורה כי חביבה התורה על לומדיה, ומפני אהבתם לתורה ישנו חסרון באהבתם אל נותן התורה, בשעה שבאים ללמוד. מאחר ואין האהבה השלימה יכולה להתחלק בין שנים, כי אהבה היא דבוקת בנאהב, ואם דבק באחד אינו יכול באוהת שעה להיות דבק גם באחר, לכן אם בשעה שבאים לדבוק תורה אהבתם העיקרית נתונה לתורה שהיא חביבה עליהם, ממילא יש חסרון באהבת ה' שלהם, היינו אינם מברכים את נותן התורה באהבה כפי הראוי. זו הסיבה שלא יוצאים מהם תלמידי חכמים. אם היו מברכים בתורה תחילה והיתה להם דבקות בנותן התורה, היה הקב"ה סיבה לתורה, אז היה הקב"ה מקור השפע משפיע עליהם מכח התורה בניס תלמידי חכמים. אולם עתה, שהם דבקים ורודפים אחר התורה עצמה, ואינם דבקים בבואר, נותן התורה, כראוי, לכן לא יוצאים מהם תלמידי חכמים שיש בהם תורה. זוהי כוונת האמור בדברי ירמיהו ולא שמענו בקולי כנגד התורה עצמה, שלא שמרו התורה. ולא הלכו בה שלא לקחו את התורה יחד עם הסיבה להיות תורה, הקב"ה, אם היו לוקחים את שניהם יחד, היתה זו הליכה שלימה בתורה.

סוד זה הוא שייך אל¹ הסיבה הראשונה היינו הקב"ה, לכן לא ידעו דבר זה לא החכמים, לא הנביאים ואף לא המלאכים כי כולם נבראים. על כן היה צריך הקב"ה עצמו לפרש דבר זה. וכן הוא ביחס לתלמידי החכמים, כיון שלא ברכו בתורה תחילה ולא לקחו את התורה עם סיבתה, לא יצאו מהם בניס תלמידי חכמים. דומה הדבר למי שלוקח אילן ללא שורש, בודאי שבאופן כזה לא יצא מהאילן פרי. על כן אם האדם מכוון בלימודו אל נותן התורה, השם יתברך נותן התורה מציל אותו משגיאות, ומאיר עיניו בתורה.

ת"ח נכשלים בזה יותר כי אהבתם לתורה גורמת לחוסר דבקות באהבה בנותן התורה

גם ת"ח נכשלים בברכת התורה-דבקות בנותן התורה

המשך ההקדמה לא תילמד במסגרת הלימוד היומי באמונה

וכאשר ראה דוד לפניו שני דברים אלו אשר זכרנו: האחד, שהיה ירא פן יכשל בדברי תורה. והשני, שלא יהיו דבריו לרצון ולזולתו, נגד זה סדר דבריו במזמור השמים מספרים כבוד אל וגו' (תהלים ט). הקדים תחלה לספר מעלת התורה, שאמר: תורת ה' תמימה משיבת נפש, פקודי ה' וגו', עד גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב. ולפי מעלת הדבר צריך שיהיה נזהר שלא יכשל בו. וזכר ששה דברים, ובכל אחד זכר השם, לומר, כי התורה מצרפת אל השם יתברך, שנקראת תורת ה', עדות ה' וכן כלם. לומר, כי על ידי התורה קונה האדם דבקות בו יתברך. ומפני שבא לומר שהדבקות הזו היא דבקות גמורה, לא דבקות בצד מה. כמו מי שהוא בעל מדות, על ידי המדות קונה דבקות בו יתברך, ואינו קונה רק הדבקות בצד מה, כפי המדה אשר דבק בה. אבל על ידי התורה דבק בו יתברך לגמרי בכל צד. ומפני שהצדדין המחלקים הם ששה, והם: ימין ושמאל, פנים ואחור, מעלה ומטה, וכנגד זה זכר ששה שמות, שהוא דבק בו יתברך בכל צד, ואינו נוטה מן השם יתברך לא לימין ולא לשמאל לא לשום צד.

והתחיל לומר: תורת ה' תמימה משיבת נפש, כי כאשר התורה תמימה על ידי זה האדם גם כן תמים, וכאשר הוא תמים, האדם הוא עם השם יתברך לגמרי, וכדכתיב (דברים י"א): תמים תהיה עם ה' אלהיך, ופרשו זכרונם לברכה במסכת נדרים (דף לב א'): כל המתמים עצמו הוא עם השם יתברך. ולכך אמרו זכרונם לברכה (עיין חולין צ"א ב'): צורת תם חקוקה בכסא הכבוד. כי יעקב נאמר עליו (בראשית כ"ה): ויעקב איש תם, ולכך אמר משיבת נפש, כלומר, שהיא משיבת נפש להחיותו. כי התמים הוא עם השם יתברך כמו שאמרנו, וכתיב (דברים ד'): ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. כי מצד הדבקות בו יתברך אתם חיים, ולכך כתיב: תורת ה' תמימה משיבת נפש.

ואחר כך אמר: עדות ה' נאמנה מחכימת פתי. פרוש, כי מה נחשב האדם שאין בו רק שכל האנושי? אבל עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, שעל ידי התורה נעשה חכם. כי התורה מעידה על הנמצאים לברר כל דבר, והיא נאמנה, מחכימת הפתי, עד שנחשב שכלי ביותר. **ואחר** כך אמר, שעוד מביאה התורה את האדם אל המדרגה שהיא משמחת לב. פרוש שנחשב האדם שהוא מציאות שלם על ידי התורה, ולכך היא משמחת לב האדם. שכאשר האדם הוא בשלמות, הוא בשמחה, והפך זה, כאשר הוא בחסרון, הוא באבלות. ולכך כאשר קרה לו המיתה מן שאר בשרו הוא באבלות.

ועוד אמר: מצות ה' ברה מאירת עינים. רוצה לומר, כי התורה מלמדת לאדם את המעשה אשר יעשה, ולא נחשב שהולך בחשך. ולפני זה אמר: מחכימת פתי על החכמה המחכימת אותו, וכאן אמר מצות ה' ברה מאירת עינים שלא ילך במעשיו בחשך, רק יעשה המצוה, עד שהאדם הוא שלם לגמרי בין בשכלו ובין במעשיו.

ואחר כך: יראת ה' טהורה עומדת לעד. פרוש שעל ידי התורה יקנה הנצחיות. ודבר זה רמזו בפרק במה מדליקין (שבת לא, א) על פסוק (ישעיהו לג, א): יראת ה' היא אוצר, כי על ידי היראה יקנה הקיום הנצחי. ויתבאר זה בפרקים הבאים בעזרת השם יתברך.

ואמר: משפטי ה' אמת, צדקו יחדו. דבר זה עוד יותר על הכל שעל ידי התורה מתדמה אל השם יתברך, במה שאפשר להתדמות אל בוראו. כי חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת

(שבת נה, א). ומשפטי התורה ודרכיה אמת. ואמר: צדקו יחדו, כי כל הדברים יש בהם אמת בצד מה, ומשפטי ה' אמת צדקו יחדו, כלומר שכלם שוים באמתות. וזה מורה שהם אמת לגמרי, לכך כלם שוים באמתות. שאם לא כן, לא היו כלם שוים באמתות, רק זה יותר מזה, אבל מפני שהם אמת לגמרי, לכך כלם שוים באמתות.

ואמר: הנחמדים מזהב ומפז רב. פרוש, כי המצוה יש בו שני דברים: האחד, שהמצוה טוב לאדם הגופני, שדבר זה מאבא לכל, שכל המצוות שהם בתורה הם להשלים תקון האדם, עד שהאדם הוא בטוב. והשני, שהשכל גם כן מחיב המצוות מצד סוד שכלי. ועל זה אמר, כי מה שהמצוה יש בה סוד שכלי אלהי, הם נחמדים מזהב ומפז רב. שהם נחמדים לראיית העין לבד, ומצוות התורה הם יותר נחמדים לראיית השכל. שכמו שיפיל לשון ראיה על העין, כך יפל ראיה על השכל, כי לשון ראיה משמש כאחד לשניהם. כמו שאמר (שקלים פ"ד מ"ו): רואה אני דברי פלוני. לפיכך אמר, כי השכל האלהי בתורה יותר נחמד לראיית השכל, מזהב ומפז שהוא נחמד לראיית העין. ועל טוב הגופני, שהתורה מעמיד הפל בטוב, כי התורה תקרא טוב, על זה אמר: ומתוקים מדבש ונפת צופים, שזה ערבות גופני. ומה שפיל הדבר אצל כל אחד ואחד, לומר: מזהב ומפז, ומתוקים מדבש ונפת צופים, שאם אמר הנחמדים מפז, אפשר לומר שאינם נחמדים רק יותר מפז. ועתה שקתיב הנחמדים מזהב ומפז יש ללמד, כמו שאין פרוש מזהב ולא יותר, שהרי גם כן נחמד מפז, כן פרוש מפז, לא שהוא נחמד מפז בלבד, רק שהוא נחמד יותר על כל. וכך פרוש ומתוקים מדבש ונפת צופים. ועל זה אמר: גם עבדך נזהר בהם. לפי מדרגתם ומעלתם ראוי שיהיה נזהר בהם. ובשמרם עקב רב לעולם הבא.

ואחר כך אמר: שגיאות מי יבין וגו'. כלומר, כי לפי מדרגת ומעלת הדבר, צריך שיהיה האדם נזהר שלא יחטא, ולכך אמר: שגיאות מי יבין, נגד אם יטעה בדברי תורה. שאי אפשר, לגדל עמק שלהם, שיבין כל הדברים על אמתתם, ולכך אמר מי יבין. ואחר כך אמר: מנסתרות נגני. על שגגת מעשה, שלא ידע מן העברה. ואחר כך אמר: יהיו לרצון אמרי פי, כדי שיהיה לו זכות שישיפע תורה לאחרים. ועל זה אמר: יהיו לרצון אמרי פי, שיהיו מקבלים את דבריו. ובמדרש (ילק"ש תהלים רמז תרע"ח): יהיו לרצון אמרי פי, שיעשו לדורות, ויחקקו לדורות, ואל יהיו קורין גם כקורין בספר המירוס, פרוש ספרי המינים. כמו: ספרי המירוס אינם מטמאים דמסכת דים (פ"ד מ"ו). רק יהיו קורין בהם ונוטלים עליהם שכר כנגעים ואהלות. אמר רבי ירמיה בשם רבי יוחנן: אגורה באהלך עולמים (תהלים ס"א, ג), וכי סלקא דעתך שדוד מבקש דירה בשני עולמים? אלא, יהיו קורין ומזכירין אותי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כאלו אני קיים. ולכך אמר: יהיו לרצון אמרי פי אל הבריות. והגיון לבי לפניך, רוצה לומר, כי כל לבבות דורש השם יתברך, וידעת שפונתי לשם ה', ולכך ידריך אותי בדרך אמת. ה' צורי וגואלי. כלומר, כי אחר שאתה יצרתי, אין אתה מואס ביצוריך. ואם אחר שיצרתי, מעשי גרמו להרחיק אותי, הרי אתה גואלי מכל דבר, אף כי רחקתי, עד שאני לרצון.

ובכן התפלה אל מי שאינו מואס בשפלים, ואינו מרחיק לשהיו רחוקים, שיהיו לרצון אמרי פי לפני כל. ויורני דרך אמת. ויסעדיני בימין צדקו, נצח אמן. ושם החבור הזה נקרא תפארת ישראל, כי הוא חבור על התורה, שהיא תפארת ישראל. כדכתיב (דברים ד, ח): ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו'. ואמרו (שם ט): רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. וכבר בארנו בהקדמה (השלישית) של חבור גבורות ה', שבשביל כך אמרו במסכת ברכות, בפרק הרואה (ט"ז, א): והתפארת זו מתן תורה.